

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри олімпійського і професійного спорту Харківської
державної академії фізичної культури
кандидата педагогічних наук
доцента Гращенкої Жанни Вікторівни
на дисертаційну роботу Азаренко Тетяни Дмитрівни за темою
«Структурування етапів навчання плаванню дітей до 3-х років», що подана
на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
01 Освіта / Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність обраної теми. Сьогодні в галузі фізичної культури і спорту виникає необхідність у фахівцях нової формації, які спроможні працювати за сучасних умов розвитку державності в Україні, які здатні до створення оптимальних умов саморозвитку, самоосвіти і самореалізації особистості.

Аналіз світових тенденцій у сфері вищої педагогічної освіти засвідчує зростання вимог до формування компетентності майбутнього тренера з плавання. Надання пріоритетного значення плаванню як універсальному засобу підвищення рівня фізичного розвитку й фізичної підготовленості людини наголошено у нормативних документах вітчизняного законодавства (Закон України «Про фізичну культуру та спорт», Постанова «Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року», Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту).

Оволодіння навичками плавання – це життєва значуща навичка для кожної людини, яка реалізовує функцію здоров'язбереження: по-перше, це основний профілактичний засіб запобігання нещасним випадкам на воді; по-друге – один із видів фізичних навантажень, що впливає на руховий, розумовий і психічний розвиток особистості, сприяє підвищенню рівня адаптації до здорової життєдіяльності, оцінки соціального статусу особистісного «Я»; по-третє – один з ефективних оздоровчих безмедикаментозних способів реабілітації.

Узагальненим аналізом сучасної наукової літератури дисертанткою підтверджено, що в нашій країні існують та активно впроваджуються програми навчання плаванню для різних верств населення, в той же час, доступних та детально структурованих для масового користування програм навчання плаванню дітей до 3-х років та підготовки фахівців у цьому напрямку немає. Недостатня увага приділяється питанню розробки та удосконалення програм навчання плаванню дітей до 3-х років із залученням та активною участю батьків у навчальному процесі.

На актуальність виконаної дисертаційної роботи вказує її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до ініціативної теми науково-дослідної роботи в галузі фізичної культури та спорту Харківської державної академії фізичної культури на 2020-2026 роки за темою «Вдосконалення процесу фізичного виховання різних верств населення» (номер державної реєстрації: 0120U101110) та на 2023-2026 роки за темою «Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх фахівців з

фізичної культури і спорту з використанням інформаційних технологій» (номер державної реєстрації: 0123U103168).

Роль автора, як співвиконавця, полягала в у структуруванні етапів навчання плаванню дітей до 3-х років, що сприяло формуванню сучасних моделей організації та проведення занять плавання з дітьми раннього віку, дозволило підвищити ефективність навчання плаванню дітей до 3-х років, розширило можливості професійної компетенції фахівців з раннього плавання, надало можливість активно та свідомо залучити батьків до ефективної взаємодії з дитиною в умовах водного середовища.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Усі наукові положення та висновки, що сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Достовірність отриманих результатів базується на: достатній тривалості дослідження, обсязі обстеженого контингенту. Дослідження було проведено в чотири етапи впродовж 2020-2024 рр. із послідовним розв'язанням завдань дослідження під час кожного етапу. У педагогічному експерименті взяли участь 60 сімей з дітьми до 3-х років. Експериментальна група (ЕГ) була сформована з 30-ти учасників, що навчалися за розробленою авторкою програмою, структурованою відповідно до етапів опанування плавальних навичок. У контрольній групі (КГ) 30-ть учасників навчались плаванню за програмою міжнародної школи плавання за системою SSI BABY SWIM. Дисертанткою окреслено збіги та відмінності між програмами. В ході дослідження було здійснено необхідний контроль за навантаженням в процесі опанування навичками плавання на основному етапі навчання за даними сатурації та ЧСС. Оцінка ефективності виконаних вправ здійснювалася за 10-ти бальною оцінювальною шкалою. Здійснено обробку фото та відео масиву даних.

Для визначення чинників, які найбільше впливають на ефективність занять, використовувався кореляційний аналіз. Для перевірки гіпотези про наявність статистично достовірних відмінностей використовували непараметричні критерії знаків (Z) та Манна-Уїтні.

Здобувачкою застосовано інформативні методи математичної обробки, що відповідають поставленій меті та завданням дисертації.

У роботі коректно використано методи наукового дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що в дисертаційній роботі *вперше*:

розроблено, науково обґрунтовано та апробовано комплексну програму плавального розвитку дітей у 3-х напрямках: пренатальне плавання, (аквапідготовка вагітних); навчання плаванню дітей від народження до 6-ти місяців в умовах домашньої ванни; навчання плаванню дітей від 3-х місяців до 3-х років в умовах басейну та відкритої води;

структуровано 10 моделей організації та проведення занять з плавання для дітей до 3-х років та визначений їх зміст;

сформовано оцінну шкалу, яка дозволяє надати комплексну оцінку послідовного опанування навичками плавання згідно віковому моторному розвитку дитини, та здійснити ранжування вправ кожної з 8-ми стадій основного етапу навчання.

Актами впровадження здобувачка підтвердила наукові результати, що мають суттєве практичне значення результатів дослідження.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Дисертаційна робота має логічну структуру, що відповідає вимогам, та складається з анотації (українською та англійською мовами), списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі дисертації автором обґрунтовано актуальність теми, зазначено зв'язок дослідження з науковими програмами, планами й темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано інформацію про апробацію результатів роботи та публікації за матеріалами дисертаційного дослідження.

У першому розділі «Сучасний стан розвитку плавання дітей до 3-х років» надано огляд даних науково–методичної інформації, які стосуються особливостей моторного онтогенезу та психічного розвитку дітей від народження до 3-х років, розглянуто етапи становлення грудничкового і раннього плавання, представлено аналіз наукових досліджень з раннього плавання, надано характеристику існуючих міжнародних програм навчання плаванню дітей до 3-х років.

Підтверджено, що плавання дитини з народження сприятливо впливає на її комплексний розвиток. Встановлено, що плавання дітей з перших днів від народження покращує як загальне здоров'я дитини, так і позитивно впливає на його інтелектуальний потенціал.

Доведено й науково обґрунтовано, що серед основних напрямків наукових досліджень з раннього плавання є: аквапідготовка вагітних, що є етапом пренатального плавання майбутньої дитини до народження; особливості навчання плаванню немовлят в домашній ванні; навчання плаванню дітей до 3-х років в басейні; ігри з водою і у воді; батьківський досвід занять плаванням разом зі своїми дітьми; плавання у відкритих водоймах; розробка вправ з техніки безпеки у воді; гідрореабілітація й гідрокінезотерапія для дітей раннього віку з різними формами порушень здоров'я, тощо.

Дисертанткою наголошено, що у зв'язку із підвищеним попитом на якісну підготовку та перепідготовку фахівців та батьків, які стикаються з організацією групових та індивідуальних занять у басейнах та на відкритій воді, виникає необхідність розробки навчальних програм щодо різних моделей організації занять, спрямованих на оздоровлення та розвиток дітей раннього віку.

Детальний аналіз та узагальнення ретельно підібраної бібліографії до теми дисертаційної роботи з 159 робіт вітчизняних та зарубіжних праць

дозволили авторці зробити ґрунтовні висновки, що носять об'єктивний характер.

У другому розділі «Методи і організація дослідження» представлено зміст використаних методів дослідження, хід організації дослідження. Для вирішення завдань науково-дослідної роботи використано комплекс методів: аналіз та узагальнення науково-методичної інформації, соціологічний метод (опитування, анкетування), педагогічне спостереження (фото, відеозйомка), медико-біологічний метод (вимірювання ЧСС, сатурації), педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Слід відзначити оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності. Так, результати аналізу першоджерел відобразили ключову роль у пошуку науково-методологічних підходів вирішення завдань щодо обґрунтування комплексної програми навчання плаванню дітей до 3-х років, засновану на структуруванні етапів опанування плавальних навичок.

У третьому розділі «Формування комплексної програми навчання плаванню дітей до 3-х років на підставі структурування етапів опанування плавальних навичок» здійснено порівняльний аналіз існуючих базових міжнародних програм SSI BABY SWIM, RED CROSS SWIM з авторською програмою «Як рибка у воді», який дозволив отримати інформацію стосовно організації процесу навчання плаванню дітей до 3-х років в межах міжнародної системи стандартів (ISO), окреслити збіги та відмінності між ними. Під час проведення дослідження здобувачкою було розроблено 10 моделей організації і проведення занять плаванням для дітей до 3-х років, які охоплюють всі періоди плавального розвитку дитини.

На підставі створених моделей була розроблена комплексна програма навчання плаванню для дітей до 3-х років, яка передбачала 3-и напрямки:

1. Програма пренатального плавання (аквапідготовка вагітних).
2. Програма плавання малюків у ванні.
3. Програма навчання плаванню дітей до 3-х років в умовах басейну та відкритої води у груповому та індивідуальному форматі.

У четвертому розділі «Обґрунтування ефективності використання комплексної програми навчання плаванню дітей до 3-х років» дисертаційної роботи обґрунтовано ефективність використання комплексної програми навчання плаванню дітей до 3-х років, заснованої на структуруванні етапів їх плавального розвитку.

Для оцінки ефективності проходження дитиною 8-ми стадій основного етапу навчання плаванню в положенні «на грудях» з урахуванням вікових категорій авторкою розроблена оціночна шкала, основними критеріями якої стали: емоційність сприйняття вправи, готовність до освоєння навички, активність у самостійних рухах. Використання оціночної шкали надало можливість визначити ефективну послідовність виконання вправ у кожній із восьми стадій основного етапу навчання плаванню дітей до 3-х років та внести відповідні корективи у їх ранжування. Як показали результати оцінювання, 4-та стадія основного етапу (пірнання з виходом на поверхню при використанні зручних дітей захватів) для дітей є найбільш складною ($105,0 \pm 1,4$ балів).

Тривалість її проходження найдовша (не менше 6-ти місяців). Доведено, що при успішному її завершенні наступна 5-та стадія не представляє особливої складності при її опануванні ($117,4 \pm 0,79$ балів).

Проведений кореляційний аналіз дозволив визначити, що зв'язок між діями батьків та дітей під час опанування навичками плавання достатньо високий. Найбільші значення коефіцієнтів кореляції зафіксовані у другій ($r=0,79$) та четвертій ($r=0,91$) стадіях основного етапу навчання плаванню. Ступінь ефективності взаємозв'язку між діями тренерів та батьків підтверджено значеннями r у межах від 0,42 до 0,83 при $p < 0,01$. Вплив компетенції тренерів на дії батьків найбільше проявляється у 5-й ($r=0,81$), 7-й ($r=0,83$) та 8-й ($r=0,76$) стадіях основного етапу навчання дитини плаванню. Ефективність розробленої програми була підтверджена в ході педагогічного експерименту. Результати учасників ЕГ порівнювалися з результатами учасників КГ, що навчалися за програмою системи SSI BABY SWIM. Оцінювання в опануванні плавальних навичок здійснювалося відповідно до перших чотирьох стадій навчання, найбільш схожих в обох програмах.

У п'ятому розділі авторкою проведено аналіз та узагальнення отриманих результатів, окреслено їх практичну і теоретичну значущість, підтверджена низка наукових даних, висвітлено дискусійні питання. Дисертанткою показано вміння логічно аналізувати, узагальнювати й зіставляти та критично оцінювати власні наукові результати з наявними у джерелах фахової літератури. На основі виконання поставлених у роботі завдань і отриманих результатів здобувачка формулює висновки, що узгоджуються з даними, наведеними в основних розділах роботи, і дозволяють судити про ступінь виконання поставлених завдань і досягнення мети роботи.

Висновки дисертаційної роботи Азаренко Тетяни Дмитрівни подані на належному методологічному рівні, витікають із отриманих результатів теоретичних і емпіричних досліджень і свідчать, що поставлені у роботі завдання сприяли вирішенню важливих та актуальних питань.

Робота завершується інформативними додатками та коректно підібраним і складеним списком використаних джерел.

Повнота викладу наукових результатів в опублікованих працях. Основні наукові положення дисертації опубліковані в наукових журналах та представлені в тезах науково-практичних конференцій різного рівня. В опублікованих зі співавторами наукових роботах дисертантка самостійно виконала експериментальну частину. Наукові результати дисертації висвітлено у 15 наукових працях: 3 праці видані у фахових виданнях України в яких опубліковані основні результати дослідження, 3 публікації апробаційного характеру; 9 публікацій додатково відображають наукові результати дисертації у виданнях, серед яких 2 методичних посібника, 1 методичні рекомендації, 2 книги для фахівців та батьків, 4 – видано у збірниках тез міжнародних науково-практичних конференцій.

Загалом, аналізуючи змістове наповнення дисертаційної роботи, слід зазначити її чітку, логічну побудову, що відображає послідовність виконання поставлених завдань. Застосована в роботі наукова термінологія є

загальноновизнаною, стиль викладання результатів теоретичних і емпіричних досліджень, наукових положень та висновків - науковим і доступним для сприйняття та використання. У дисертаційній роботі відсутні порушення академічної доброчесності, робота містить результати власних досліджень, використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Дисертаційне дослідження Азаренко Т. Д. виконано на належному методологічному рівні, проте окремі положення мають дискусійний характер та потребують корегування, відповіді чи уточнень, зокрема:

1. У 1 Розділі питанню щодо пренатального плавання (аквапідготовка вагітних) не приділено належної уваги. З огляду на те, що авторкою на підставі створених моделей у ході дослідження була розроблена комплексна програма навчання плаванню для дітей до 3-х років, яка передбачала 3-и напрямки один із яких є - пренатальне плавання (аквапідготовка вагітних), слід було розкрити це питання більш детально.

2. У 1 Розділі відсутнє посилання по тексту на джерело [21], Богуш А. М., Панасюк Т. В., Долинна О. П., та інш. Програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років "Оберіг". Тернопіль : Мандрівець, 2014. 160 с.

3. У 3 Розділі подано його назву: «Формування комплексної програми навчання плаванню дітей до 3-х років на підставі структурування етапів опанування плавальних навичок», доречно б було використати «розроблення», адже в 5 завданні дослідження наголошує на розробці комплексної програми навчання плаванню дітей до 3-х років. Чому було використано саме термін «формування»?

4. У Розділі 3, п.п. 3.3 має назву «Моделі організації і проведення занять з плавання для дітей до 3-х років», проте у таблиці 3.5 першою моделлю подано плавання дитини в пренатальній період разом із мамою, аквапідготовка вагітних. Доречно б було у назву підпункта включити і саме цей період «...від пренатального періоду до 3-х років», зокрема, що і сама аквапідготовка є складовою комплексної програми навчання плаванню для дітей до 3-х років, яка розроблена дисертанткою.

5. У Розділі 4, п.п. 4.1, стор. 193 у табл. 4.6. представлені критерії оцінки «компетенцій» тренера. Доречно б було виділити саме «комунікативну компетентність» тренера, адже компетентність тренера має певну характеристику та структуру. Що має на увазі авторка під «компетенцією тренера»?

6. У Розділі 3, п.п. 3.3. представлено 10 моделей організації і проведення занять з плавання для дітей до 3-х років. Моделі представлені у вигляді таблиць та виокремлюють переваги та труднощі її використання. Проте модель має містити засоби, методи, форми контролю, тощо.

7. У 4 Розділі, п.п.4.4, стор. 229 подано на рисунку 4.16 показники рівня компетенції тренерів КГ та ЕГ і по тексту роботи зустрічається та зауважується плутання понять «компетенції» та «компетентності» (стор. 7, 193, 231, 239, 240, 247). Поняття «компетентності» характеризує особистість фахівця, його професійні уміння, навички, досвід. Логічним було дотримуватися саме цього терміну для оцінки рівня його компетентності.

8. Що має на увазі авторка у висловленні «плавальний розвиток дитини» у науковій новизні дослідження (стор. 30, п. 3)?

Зазначенні дискусійні питання та зауваження не є принциповими та не знижують загальної позитивної оцінки, наукової та практичної значущості результатів дисертаційного дослідження.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Азаренко Тетяни Дмитрівни на тему «Структурування етапів навчання плаванню дітей до 3-х років» є завершеним самостійним дослідженням, що має наукову новизну, практичне значення, відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки від 31.05.2019 р. № 759) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44. Дисертантка Азаренко Тетяна Дмитрівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

доцент кафедри олімпійського і професійного спорту
Харківської державної академії фізичної культури,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Жанна ГРАЩЕНКОВА

Підпис засвідчую:

перший проректор,
професор кафедри олімпійського і професійного спорту
Харківської державної академії фізичної культури,
доктор педагогічних наук,
професор

Анатолій ГУБА